

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 159.9:316.62

DOI 10.32999/2663-970X/2019-1-11

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СПІВРОБІТНИКІВ

THE SIGNIFICANCE OF SOCIAL CAPITAL FOR PSYCHOLOGICAL WELL-BEING EMPLOYEES

Блинова Олена Євгенівна*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та соціальної психології*

Херсонський державний університет

elena.blynova@gmail.com

ORCID 0000-0003-3011-6082

Blynova Olena Yevhenivna*Doctor of psychological sciences, Full Professor,
Department of General and Social Psychology*

Kherson State University

elena.blynova@gmail.com

ORCID 0000-0003-3011-6082

Круглов Константин Александрович

викладач

ПВНЗ «Інститут психології і підприємництва»

kruglov@universum.com.ua

ORCID 0000-0002-4919-3275

Kruhlov Konstantyn Oleksandrovych

Teacher

Private higher education institution
«Institute of Psychology and Entrepreneurship»kruglov@universum.com.ua

ORCID 0000-0002-4919-3275

Статтю присвячено дослідженню ролі та значення соціального капіталу у психологічному благополуччі співробітників організації.

Мета: вивчення впливу соціального капіталу на психологічне благополуччя співробітників організації.

Методи. «Психологічне благополуччя особистості» К. Ріффа в адаптації Т. Шевеленкової та П. Фесенко за шістьма шкалами: цілі у житті, позитивні стосунки з іншими, особистісне зростання, управління середовищем, самоприйняття, автономія. Для вимірювання соціального капіталу як певної сукупності ресурсів, які людина може отримати від своєї соціальної мережі, застосовано методику «Опитувальник виміру індивідуального соціального капіталу» Р. Стіли (Styla) в адаптації І. Семківа.

Результати. Психологічне благополуччя визначаємо як переживання та стани, що вказують на повноту самореалізації людини в конкретних життєвих умовах. Соціальний капітал розуміємо як соціальну мережу людини, яка заснована на емоційно позитивних довірчих стосунках, та впливає на покращення рівня психологічної комфортності особистості. Встановлено, що найбільшу кількість кореляційних взаємозв'язків серед шкал соціального капіталу, має «Соціально-професійний ресурс». Такі результати показують безпосередню залежність особистісного зростання від наявності у людини роботи, самореалізованості у професії, продуктивного спілкування з колегами по роботі, можливості розширення власної соціальної мережі, яка ґрунтується на стосунках довіри та взаємодопомоги. Констатовано, що шкала «Продуктивні вміння» забезпечує більшу автономію особистості, тобто самостійність та незалежність респондента, здатність самостійно регулювати власну поведінку, яка спирається на власні можливості та здібності у вибудовуванні стратегії своєї поведінки та визначенні вектору свого життя.

Висновки. Найбільш вираженими ресурсами соціального капіталу у досліджуваній групі співробітників організації є «соціально-професійний ресурс», «продуктивні вміння», «емоційний ресурс». Встановлено взаємозв'язки між ресурсами соціального капіталу особистості та показниками психологічного благополуччя.

Ключові слова: психологічне благополуччя, суб'єктивне благополуччя, соціальний капітал, ресурси особистості, співробітники організації.

The article is dedicated to the study of the role and importance of the social capital in the psychological welfare of employees of the organization.

The aim: the study of the social capital influence on the psychological welfare of employees of the organization.

Methods. "Psychological welfare of the individual" by K. Riff in the adaptation of T. Shevelenkova and P. Fesenko by six scales: goals in life, positive relationships with others, personal growth, environment management, self-acceptance, autonomy. To measure the social capital as a certain set of resources that a person can get from his or her social network, the method "The questionnaire for measuring the social capital of the individual" by P. Styla in the adaptation of I. Semkiv was applied.

Results. The psychological welfare is defined as experiences and states that point to the completeness of self-realization of a person in specific living conditions. The social capital is understood as a person's social network, which is based on emotionally positive, trusting relationships and affects the improvement of the psychological comfort level of an individual. It has been established that the largest number of correlated relationships among the social capital scales has the "socio-professional resource". Such results show the direct dependence of personal growth on one's job availability, professional self-realization, productive communication with colleagues at work, ability to expand own social network, which is

based on relationships of trust and mutual assistance. The fact is that the “productive skills” scale provides greater autonomy of the individual, that is, independence and self-sufficiency of the respondent, the ability to independently regulate his or her behaviour, which relies on one’s capabilities and abilities in building the strategy of behaviour and determining the vector of one’s life.

Conclusions. The most significant resources of the social capital in the studied group of employees of the organization are “socio-professional resource”, “productive skills”, “emotional resource”. It was found that there are interconnections between the social capital resources of the individual and the indicators of his or her psychological welfare.

Key words: psychological welfare, subjective welfare, social capital, personal resources, employees of the organization.

Вступ. Сучасною тенденцією в управлінні виробництвом є розуміння того, що основою вдосконалення прийомів та методів управління має стати ефективне та раціональне використання трудового потенціалу. Психологія управління, вивчаючи ціннісно-мотиваційну сферу, вміння, знання, трудові навички співробітників, достатню увагу приділяє такому ресурсу, як психологічне благополуччя.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Американський психолог Н. Бредберн (Шевеленкова, Фесенко, 2005) є засновником вивчення феномену психологічного благополуччя. Він визначив даний феномен як баланс між позитивними та негативними емоціями, які людина накопичує протягом життя.

Подальшому розумінню феномена психологічного благополуччя сприяли роботи Е. Дінера (Diener, Harter & Arora, 2010), автор ввів поняття «суб’єктивне благополуччя», яке, на його думку, складається з трьох основних компонентів: задоволення, комплекс приємних емоцій (pleasant affect) та комплекс неприємних емоцій (unpleasant affect). Він вважає, що суб’єктивне благополуччя є лише компонентом психологічного благополуччя, зауважуючи, що для його описання потрібними є додаткові характеристики.

Цікавою є класифікація, автором якої є Р. М. Райан, він поділяє всі підходи до розуміння благополуччя на два основних напрями гедоністичний (від греч. hedone – задоволення) та евдемоністичний (від греч. eudaimonia – щастя, блаженство). Н. Бредберн та Е. Дінер належать до гедоністичного напрямку та описують благополуччя у термінах задоволеності / незадоволеності. К. Ріфф та А. Уотерман є прихильниками евдемоністичного розуміння, тому вважають, що особистісне зростання – головний та найбільш необхідний аспект психологічного благополуччя (Шамянов, 2004).

Існує низка досліджень, які свідчать про наявність позитивних кореляційних взаємозв’язків між психологічним та суб’єктивним благополуччям, що говорить про те, що дані поняття є тісно взаємопов’язаними (Busseri, & Sadava, 2011; Chida & Steptoe, 2008). Проте, на даний момент у зарубіжній психології переважає кількість досліджень, які стосуються конкретно феномена суб’єктивного благополуччя (Howell, Kern & Lyubomirsky, 2007).

Для співробітників організації цікавим є дослідження, що стосуються взаємозв’язку суб’єктивного благополуччя та доходу. Емпіричні дані, як правило, показують помірну кореляцію між цими показниками. В роботах М. Люмана, У. Шиммака та М. Ейда вивчались стабільні та змінні чинники, що визначають від-

ношення між афективним благополуччям та доходом, та між когнітивним благополуччям та доходом. Результати показали, що, по-перше, взаємозв’язок може бути лінійним, тобто багаті люди, як правило, є більш благополучними, а по-друге, що значний розкид індивідуальних відмінностей у показниках благополуччя та доходу може суттєво змінювати цю лінійність зв’язку (Luhmann, Hofman, Eid & Lucas, 2012). Ще в одному дослідженні вивчались причини того, чому благополуччя асоціюється з більш високим рівнем доходу (Linley, Maltby, Woodc, Osborne & Hurling). Серед причин було названо такі: високий дохід свідчить про задоволеність базових потреб, потреб у прийнятті та повазі, високий дохід є свідченням досягнення цілей та ін. Згідно з отриманими результатами, дохід є сильним предиктором оцінки життя (когнітивне благополуччя), але значно менше прогнозує позитивні та негативні почуття (афективне благополуччя).

Проаналізуємо результати досліджень зв’язку суб’єктивного благополуччя та адаптації до життєвих подій. У повсякденному житті більшість людей вважає, що основні події життя, наприклад, шлюб або втрата роботи, значною мірою впливають на психологічне благополуччя. Однак, дослідники не знаходять прямого підтвердження такому положенню (Howell, Kern & Lyubomirsky, 2007). На думку цих науковців, весілля або розлучення, нова робота або звільнення, жодна з цих подій не має суттєво впливати на рівень суб’єктивного благополуччя, оскільки люди неминуче адаптуються до будь-яких життєвих змін.

Метааналіз досліджень у межах даної тематики був зроблений М. Люманом, М. Ейдом, У. Хофманом, Р. Лукасом (Luhmann, Hofman, Eid & Lucas, 2012). Автори вивчали такі питання: чи є відмінності у впливі різних життєвих подій на афективне та когнітивне благополуччя; яким чином показник адаптації варіюється в залежності від різних життєвих подій. Лонгітюдні дані було поєднано для описання реакцій та адаптації до 4 подій, пов’язаних із сім’єю (вступ до шлюбу, розлучення, тяжка втрата, народження дитини) та 4 подій, пов’язаних з роботою (втрата роботи, нова робота, вихід на пенсію, переселення / міграція). Згідно з отриманими результатами, основні події життя мають дуже різний вплив на афективне та когнітивне благополуччя. Також було доведено, що більшість подій у житті більшою мірою впливають на когнітивне благополуччя. Такі дослідження є перспективними, оскільки дозволяють оцінити суб’єктивне благополуччя із врахуванням норм вікових змін та нормативних особистісних криз.

У вітчизняній психології вивчав феномен суб'єктивного благополуччя особистості Р. М. Шаміонов. На його думку, даний конструкт відображає власне ставлення людини до своєї особистості, до життя та процесів, що мають важливе значення з погляду засвоєних нормативних уявлень про зовнішнє та внутрішнє середовище (Шаміонов, 2004). На основі великого емпіричного матеріалу, Р. М. Шаміонов виділив основні структурні компоненти благополуччя – різні види задоволеності. При цьому задоволеність розуміється як складне, динамічне соціально-психологічне утворення, яке засноване на інтеграції когнітивних та емоційно-вольових процесів, та характеризується суб'єктивним емоційно-оцінним ставленням (до себе, життя, оточення, праці). До структуроутворюючих чинників задоволеності та, відповідно, суб'єктивного благополуччя, автор відніс: мотиваційні, гігієнічні, когнітивні, емоційні.

Р. М. Шаміонов підкреслює, що благополуччя особистості виконує декілька функцій:

1) регуляторна (адаптація) – дозволяє регулювати внутрішнє само ставлення, самопочуття, взаємовідносини з оточуючим світом;

2) управління когнітивними процесами – забезпечує адаптацію та інтеграцію особистості у суспільстві;

3) «поведінкова» – дозволяє обирати стратегії поведінки та спрямованість особистості.

4) розвиток – забезпечує творчий рух, як для саморозвитку, так і для забезпечення зовнішніх умов для задоволення вищих потреб та приведення всієї системи до рівноваги (Шаміонов, 2004).

Також значний внесок до вивчення психологічного благополуччя належить П. П. Фесенко та Т. Д. Шевеленковій, які розуміли психологічне благополуччя як цілісне переживання, що виражається в суб'єктивному почутті щастя, задоволеності життям та собою. Відповідно до їх підходу, благополуччя – це суб'єктивне явище, яке безпосередньо залежить від системи внутрішніх оцінок носія даного переживання (Шевеленкова, Фесенко, 2005).

Отже, психологічне благополуччя розуміється як позитивний емоційний стан задоволеності своїм життям, навколишнім світом, собою у цьому світі. К. Ріфф пропонує узагальнену модель психологічного благополуччя, що містить шість складових:

– позитивне ставлення до самого себе та свого життя;

– існування цілей та завдань, які надають людині сенс життя;

– вміння виконувати вимоги буденного життя;

– відчуття безперервного розвитку та особистісного зростання;

– позитивні відносини з оточуючими та турботливе ставлення до них;

– бути самостійним (Keyes. Shmotkin & Ryff, 2002).

Тобто, для конкретної людини особисте благополуччя або неблагополуччя є результатом власних оцінок життя. Благополуччя залежить від існування

ясних цілей, а також можливостей їх здійснення, а також від реалізації планів поведінки та діяльності. Стан благополуччя створює сприятливі позитивні міжособистісні відносини, можливість спілкуватися, отримувати позитивні емоції, задовольняти потребу людини у цьому.

Таким чином, для людини, яка є істотою соціальною, її психологічне благополуччя цілком визначається позитивними комфортними соціальними зв'язками, які вона вибудовує впродовж життя. Це кількість та якість комунікативних зв'язків, можливість за необхідності скористатися ресурсами, які надають інші люди. Цей феномен комунікативної мережі взаємозв'язків, всередині яких людина забезпечує своє психологічне благополуччя, визначають як «соціальний капітал».

Метою дослідження є вивчення значення соціального капіталу на психологічне благополуччя співробітників організації.

Поняття «соціальний капітал» введено в науковий обіг соціологом Д. Колменом та політологом Р. Пантемом. «Соціальний капітал це традиції соціальної взаємодії, які передбачають норми взаємності та довіри між людьми, широке розповсюдження різного роду добровільних асоціацій та залучення громадян до політики заради вирішення суспільних проблем» (Свенцицкий, Почебут, Килошенко, Кузнецова, Мара-рица, Казанцева, 2009).

Всі визначення соціального капіталу вказують на те, що це певний ресурс, в який конвертуються відносини між учасниками соціальної взаємодії, що характеризується взаємною відповідальністю, а також довірою. Соціальний капітал сприяє досягненню певних цілей, досягнути яких при його відсутності неможливо.

Соціальний капітал, за Р. Пантемом, утворюється із активних взаємозв'язків між людьми, у межах яких довіра та спільні цінності пов'язують членів мереж та спільнот та покращують соціальну взаємодію. Формами соціального капіталу є соціальні норми, довіра та людські взаємостосунки, які Р. Пантем називає «горизонтальними» зв'язками співробітництва, що відрізняються від «вертикальних» суспільних відносин ієрархії, підпорядкування та залежності. Соціальний капітал є основою добровільного співробітництва між членами суспільства. Автор підкреслює, що «добровільне співробітництво легше підтримувати у спільноті, що мають значні накопичення соціального капіталу у вигляді норм взаємності та мережі суспільної активності». Завдяки соціальному капіталу (нормам, цінностям, довірі) у суспільстві стверджуються певні зразки взаємодії, що підвищують ефективність функціонування соціальних інститутів (Блинова, 2017). Важливою складовою соціального капіталу, на його думку, є спонтанна товариськість, яка позначає здатність до співпраці згідно з встановленими принципами та до створення нових асоціацій, невід'ємними характеристиками яких є горизонтальність та неформальність.

А Портес надає таке визначення: «Соціальний капітал це здатність індивідів розпоряджуватися

обмеженими ресурсами на основі свого членства у певній соціальній мережі або у більш широкій соціальній структурі». Крім того, А. Портес відмічає, що здатність до накопичення соціального капіталу – це не тільки індивідуальна характеристика особистості, а особливість мережі відносин, яку вибудовує індивід. Тобто соціальний капітал є продуктом укоріненості індивіда у соціальній структурі (Portes, 1998).

Проте, за П. Бурдье, соціальний капітал – це дещо більше, ніж просто мережа соціальних зв'язків. Його сутність полягає у трансформації випадкових зв'язків (сусідство, відносин у робочому колективі, родині зв'язки) у зв'язки, які є одночасно й обов'язковими, і вибірковими, у зв'язки, які передбачають тривалі суб'єктивно емоційні зобов'язання (почуття вдячності, поваги, дружби і т.ін.). Обмін при цьому виступає як механізм відтворення даної соціальної групи через взаємне визнання членів групи та визнання членства у ній (Бурдье, 2002). Через визнання в результаті обмінів належності до даного соціального кола визначаються і перевизначаються межі групи. За П. Бурдье, відтворення соціального капіталу передбачає постійну роботу о встановленню соціальних зв'язків, безперервної серії обмінів, в ході яких визнання постійно стверджується та підтверджується (Бурдье, 2002).

Отже, членство в референтній групі передбачає прийняття норм, цінностей, правил поведінки, еталонів, зразків поведінки, що формує та підкріплює почуття «Ми». Встановлення стосунків взаємності, довіри, сприяє психологічному благополуччю людини. Ми можемо припустити, що соціальний капітал, який розуміється як соціальна мережа людини, заснована на емоційно позитивних довірчих стосунках впливає на покращення рівня психологічної комфортності особистості.

Методи та методологія. Емпіричне дослідження було проведено на базі приватного підприємства, співробітники якого займаються юридичною та податковою діяльністю. У дослідженні взяли участь 34 особи, це співробітники різного соціального статусу в організації, середній вік 35,6 роки, серед них 19 жінок (55,8%) та 15 чоловіків (44,2%).

Психологічне благополуччя, яке розуміється як переживання та стани, що вказують на повноту самореалізації людини в конкретних життєвих умовах, досліджено за допомогою методики «Психологічне благополуччя особистості» К. Ріфф в адаптації

Т. Шевеленкової та П. Фесенко (Шевеленкова, Фесенко, 2005). Шкала містить шість підшкал, основних складових психологічного благополуччя: цілі у житті, позитивні стосунки з іншими, особистісне зростання, управління середовищем, самоприйняття, автономія та складається з 84 суджень, відповідь на які оцінюється у діапазоні із 6 балів, від 1 балу – «повністю не згоден» до 6 балів – «повністю згоден». У дослідженні отримано дані за кожною шкалою та індекс психологічного благополуччя як суму їх значень.

Для вимірювання соціального капіталу як певної сукупності ресурсів, які людина може отримати від своєї соціальної мережі, застосовано методику «Опитувальник виміру індивідуального соціального капіталу» польського автора Р.Стили (Styla) в адаптації українського науковця І. Семків. Ця методика призначена для дослідження соціального капіталу на індивідуальному рівні, визначає ступінь застосування соціального капіталу на основі можливостей доступу до соціальних ресурсів приватної або публічної сфер. Методика містить 64 твердження, в яких досліджуваному пропонується визначити ступінь знайомства з людиною від 1 бала «не знаю такої людини» до 4 балів «знаю таку людину дуже добре». У методиці виокремлено шість шкал, серед яких продуктивні вміння, емоційний ресурс (особисті зв'язки з іншими), ресурс проведення дозвілля (відпочинок та вільний час), соціально-професійний ресурс, ресурс соціальних інститутів, міжнародний ресурс (Семків, 2015).

Результати та дискусії.

За методикою «Психологічне благополуччя особистості» отримані такі дані (див. табл. 1).

Відповідно до ключа до методики, отримані дані за кожною шкалою було проранжовано та виокремлено групи досліджуваних, який можна віднести до високого, середнього та низького рівня прояву ознаки, що визначається змістом шкали.

За шкалою «Позитивні відносини» отримано, що досить незначна частина опитаних має високий рівень прояву показника (14,7%), тобто вони мають задовольняючі, довірчі стосунки з оточуючими, проявляє турботу про благополуччя оточуючих. Середнім рівнем характеризується переважна більшість співробітників, які взяли участь у дослідженні (55,8%), та майже третина респондентів відмічає незадоволеність стосунками, що склалися в організації (29,5%),

Таблиця 1

Розподіл тестових оцінок за шкалами методики «Психологічне благополуччя особистості» К. Ріфф (n = 34)

Шкали	Вис. рівень	Середн. рівень	Низьк. рівень
Позитивні відносини	14,7%	55,8%	29,5%
Автономія	23,6%	50,0%	26,4%
Управління середовищем	11,7%	52,9%	35,1%
Особистісне зростання	32,3%	47,0%	20,7%
Цілі у житті	29,4%	64,7%	5,9%
Самоприйняття	23,5%	44,1%	31,7%
Психологічне благополуччя	23,5%	52,9%	23,6%

що свідчить про наявність певних труднощів у стосунках, відсутність довіри, можливу ізоляцію.

Серед шкал, які мають зміщення у відсотковому розподілі до низького рівня, слід відзначити шкалу «Управління середовищем», де високий бал має трохи більше десятої частини респондентів (11,7%), і значна частина опитаних має низький бал (35,1%). Тобто певна частина співробітників організації відчуває труднощі в організації своєї діяльності, вважає себе нездатним змінити та покращити обставини, відчуває втрату контролю на тим, що відбувається. Мабуть, це характеризує екстернальну позицію стосовно своєї повсякденної роботи, де відповідальність за її упорядкованість та організацію праці перекладається на керівництво.

Слід відзначити ті показники, за якими отримано переважно високі та вище за середні дані, це шкала Особистісне зростання», де високим рівнем характеризується третина опитаних (32,3%), та «Цілі у житті», де високий рівень прояву досліджуваної ознаки мають 29,4%. Такі дані дозволяють говорити про те, що співробітники організації відкриті до нового досвіду, відчувають реалізацію свого потенціалу, спостерігають покращення якості своїх дій протягом часу, змінюється у відповідності до власних досягнень. Шкала «Цілі у житті» свідчить, що переважна більшість респондентів мають почуття спрямованості життя, вважають, що минуле та теперішнє життя має сенс, має сформовану систему переконань.

Всі середні значення по шкалах психологічного благополуччя у цілому по вибірці відповідають нормативним показникам, що свідчить про середні оцінки (та вищі за середні) показники психологічного благополуччя досліджуваних.

Якщо порівнювати середні значення між собою, то слід зазначити, що найбільш високу позицію має показник «Цілі у житті». Можна припустити, що досліджувані відчувають осмисленість життя та усвідомлюють свої життєві цілі. Далі слідує показник «особистісного зростання», більшість значень якого знаходиться в зоні «нижче за середній», який відображає відчуття безперервності саморозвитку впродовж життя.

Нормативні показники «позитивні стосунки з оточуючими» та «самоприйняття» з переважанням значень вище за середні, свідчать про переживання співробітниками близьких, довірчих стосунків з оточуючими, бажання проявляти турботу про них, а також

позитивне ставлення до себе. Найнижчі позиції мають значення «управління середовищем» та «автономія». На основі цих даних можна припустити, що співробітники певною мірою зорієнтовані на очікування та оцінки інших, відчувають труднощі, коли слід протистояти соціальному тиску у думках та вчинках.

Результати за методикою «Опитувальник виміру індивідуального соціального капіталу» Р. Стили представлено у таблиці 2.

На основі даних виявлено, що найбільш високі оцінки отримано за шкалою «Емоційний ресурс (особисті зв'язки з іншими людьми)» (високий рівень мають 32,3% респондентів), що свідчить про активну присутність іншої людини у життєвому просторі особистості, з якої (або з якими) встановлено близькі стосунки на емоційному рівні, таким людям властиво цінувати особистість, цікавиться особистими справами, надавати підтримку у складних ситуаціях.

Також переважно високі та вище за середні оцінки отримано за шкалою «Соціально-професійний ресурс». Оскільки дослідження проведено серед співробітників організації, тобто кожна людина має роботу, заробітну плату, перебуває у соціальних взаємовідносинах в колективі колег, то вважаємо, що високі оцінки (41,1%) за цим показником цілком логічними.

Доступність ресурсу дозвілля з низьким рівнем за шкалою у 38,2% респондентів пояснюється можливостями, у тому числі фінансовими, займатися певним хобі, оскільки щоб змістовно та різноманітно наповнювати свій вільний час, треба розділяти з іншими людьми цей вид діяльності, мати знайомих у таких сферах, підтримувати відносини, бути у певних місцях. Як зазначили респонденти, робота забирає майже весь час, є напруженою, тому на проведення дозвілля часу майже не залишається.

Переважно низькі оцінки виявлено за ресурсами публічної сфери соціального капіталу: за шкалою «Ресурс соціальних інститутів» високі оцінки визначено тільки у 11,7%, за шкалою «Міжнародний ресурс» високі оцінки мають 8,8% респондентів. Публічна сфера пов'язана з мережею нерегулярних контактів за межами приватної сфери людини, завдяки чому може бути забезпечений вихід на представників інших груп, які, у свою чергу, забезпечують, більший доступ до соціальних ресурсів. Ресурс соціальних інститутів забезпечує знайомство з юристами, політи-

Таблиця 2

Розподіл тестових оцінок за «Опитувальником виміру індивідуального соціального капіталу» Р. Стили (n=34)

Шкали	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Продуктивні вміння	20,7%	52,9%	26,4%
Емоційний ресурс (особисті зв'язки з іншими людьми)	32,3%	58,9	8,8%
Ресурс проведення дозвілля (відпочинок та вільний час)	17,7%	44,1%	38,2%
Соціально-професійний ресурс	41,1%	38,2%	20,7%
Ресурс соціальних інститутів	11,7%	70,6%	17,7%
Міжнародний ресурс	8,8%	67,7%	23,5%

Таблиця 3

Кореляційні взаємозв'язки між шкалами методики «Психологічне благополуччя особистості» та шкалами «Опитувальнику виміру індивідуального соціального капіталу» (n=34)

Шкали	1	2	3	4	5	6
Позитивні відносини	0,124	0,382*	0,275	0,319	0,263	0,109
Автономія	0,411*	0,208	0,317	0,234	0,159	0,186
Управління середовищем	0,306	0,342	0,237	0,413*	0,389*	0,139
Особистісне зростання	0,407*	0,256	0,006	0,419*	0,121	0,276
Цілі у житті	0,436*	0,194	0,017	0,371*	0,219	0,005
Самоприйняття	0,301	0,379*	0,231	0,205	0,311	0,009

Примітка:

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

1. Продуктивні вміння
2. Емоційний ресурс (особисті зв'язки з іншими людьми)
3. Ресурс проведення дозвілля (відпочинок та вільний час)
4. Соціально-професійний ресурс
5. Ресурс соціальних інститутів
6. Міжнародний ресурс

ками, державними службовцями, з ким можна обговорювати поточні питання у регіоні та країні. Низький рівень показує знецінення ролі соціальних інститутів та державних органів та їх можливостей у реальному вирішенні проблем. Така ж тенденція спостерігається стосовно шкали «Міжнародний ресурс».

Для визначення зв'язку між психологічним благополуччям співробітників організації та шкалами «Соціального капіталу» застосовано кореляційний аналіз за Спірменом. Результати представлено у таблиці 3.

Результати кореляційного аналізу показали, що найбільшу кількість кореляційних взаємозв'язків серед шкал, що визначають ресурси соціального капіталу, має «Соціально-професійний ресурс». Наявні статистично-значущі взаємозв'язки із такими показниками психологічного благополуччя особистості: «Управління середовищем» ($r = 0,413$; $p \leq 0,05$), «Особистісне зростання» ($r = 0,419$; $p \leq 0,05$), «Цілі у житті» ($r = 0,371$; $p \leq 0,05$). Такі результати показують безпосередню залежність особистісного зростання від наявності у людини роботи, самореалізованості у професії, продуктивного спілкування з колегами по роботі, через можливість розширення власної соціальної мережі, яка ґрунтується на стосунках довіри та взаємодопомоги.

Шкала «Позитивні відносини» логічно пов'язана із шкалою соціального капіталу «Емоційний ресурс (особисті зв'язки з іншими людьми)» ($r = 0,382$; $p \leq 0,05$), тобто вміння людини встановлювати та підтримувати емоційно позитивні стосунки суттєво розширюють можливості застосування ресурсів інших людей для вирішення особистих та професійних проблем.

Шкала «Продуктивні вміння» забезпечує більшу автономію особистості ($r = 0,411$; $p \leq 0,05$), тобто самостійність та незалежність респондента, здатного протистояти спробам суспільства змусити діяти певним чином, самостійно регулювати власну поведінку. Також наявність продуктивності вмінь пов'язано із особистісним зростанням ($r = 0,407$; $p \leq 0,05$), із шкалою «Цілі у житті» ($r = 0,436$; $p \leq 0,05$), це характеризує людину, яка спирається на власні можливості та здібності у вибудовуванні стратегії своєї поведінки та визначенні вектору свого життя.

Слід відзначити наявність кореляційного зв'язку між показником психологічного благополуччя «Самоприйняття» та емоційним ресурсом особистості, що свідчить про те, що самоповага залежить як від усвідомлення власної спроможності діяти та продуктивності, так і від позитивної оцінки з боку значущих інших людей.

Висновки:

На основі проведеного дослідження ми дійшли таких висновків:

1) Найбільш вираженими ресурсами соціального капіталу у досліджуваній групі співробітників організації є «соціально-професійний ресурс», «продуктивні вміння», «емоційний ресурс».

2) Встановлено взаємозв'язки між ресурсами соціального капіталу особистості та показниками психологічного благополуччя співробітників організації.

Перспективами подальшого дослідження є встановлення вікових та статусних відмінностей між співробітниками за проявами психологічного благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блинова Е. Е. Значение социального капитала для успешной интеграции в социуме внутренне перемещенных лиц. *Личность в экстремальных условиях и кризисных ситуациях жизнедеятельности: Сборник научных статей VII Международной научно-практической конференции* / Под ред. Р. В. Кадырова. Владивосток: Мор. гос. ун-т, 2017. С. 121–129.
2. Бурдые П. Формы капитала. *Экономическая социология*. 2002. Том 3. № 5. С. 60–74.
3. Свенцицкий А.Л., Почебут, Л.Г., Килошенко М.И., Кузнецова И.В., Марарица Л.В., Казанцева Т.В. Социальный капитал и его формирование: социально-психологический подход. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. Сер. 12. 2009. Вып. 3. Ч. II. С. 140–149.

4. Семків І. І. Психометричні показники та адаптація методики Р. Стили «КРІКС» (українська версія: опитувальник вимірювання індивідуального соціального капіталу (адаптація І. Семків). *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Серія : Психологія*. 2015. Вип. 37. С. 136–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpups_2015_37_18
5. Шамянов Р. М. Психология субъективного благополучия личности. Саратов, 2004. 180 с.
6. Шевеленкова Т. Д., Фесенко П. П. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования). *Психологическая диагностика*. 2005. № 3. С. 95–129.
7. Busseri M. A., Sadava S. W. A review of the tripartite structure of subjective well-being: Implications for conceptualization, operationalization, analysis, and synthesis. *Personality and Social Psychology Review*. 2011. № 15 (3). P. 290–314.
8. Chida Y., Steptoe A. Positive psychological well-being and mortality: A quantitative review of prospective observational studies. *Psychosomatic Medicine*. 2008. № 70. P. 741–756.
9. Diener E., Ng W., Harter J., Arora R. Wealth and happiness across the world: Material prosperity predicts life evaluation, whereas psychosocial prosperity predicts positive feeling. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2010. № 99 (1). P. 52–61.
10. Howell R. T., Kern M.L., Lyubomirsky S. Health benefits: Metaanalytically determining the impact of well-being on objective health outcomes. *Health Psychology Review*. 2007. № 1. P. 83–136.
11. Keyes C. L. M., Shmotkin D., Ryff C. D. Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2002. Vol. 82. P. 1007–1022.
12. Linley P.A., Maltby J., Woodc A.M., Osborne G., Hurling R. Measuring happiness: The higher order factor structure of subjective and psychological well-being measures. *Personality and Individual Differences*. 2009. № 47. P. 878–884.
13. Luhmann M., Hofman W., Eid M., Lucas, R.E. Subjective Well-Being and Adaptation to Life Events: A Meta-Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2012. Vol. 102, № 3. P. 592–615.
14. Portes A. Social Capital: Its Origins and Application in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*. 1998. Vol. 24.

REFERENCES:

1. Blynova, E. E. (2017) Znachenie sotsialnogo kapitala dlia uspeshnoi integratsii v sotsiome vnutrenne peremeshchennykh lits [The importance of social capital for the successful integration of internally displaced persons in society] *Lichnost v ekstremalnykh usloviiakh i krizisnykh situatsiakh zhiznedielnosti: Sbornik nauchnykh statei VII Mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsi – Personality in extreme conditions and crisis situations of life: Collection of scientific articles of the VII International scientific and practical conference*, Vladivostok. 121-129. [in Russian]
2. Burde, P. (2002) Formy kapitala [Forms of capital]. *Ekonomicheskaja sotsiologija. – Economic sociology*, 3(5). 60-74. [in Russian]
3. Svetsitskii, A. L., Pochebut, L. G., Kiloshenko, M. I., Kuznetsova, I. V., Mararitsa, L. V., Kazantseva, T. V. (2009) Sotsialnyi kapital i ego formirovanie: sotsialno-psihologicheskii podkhod [Social capital and its formation: a socio-psychological approach] *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. Seriya 12 – Bulletin of St. Petersburg University. Series 12*, 3(2). 140–149. [in Russian]
4. Semkiv, I. I. (2015) Psykhometrychni pokaznyky ta adaptatsiia metody R. Styly «KPIKS» [Psychometric Indicators and Adaptation KPIKS of R. Styles]. *Humanitarnyi visnyk Derzhavnoho vyshchoho navchalnoho zakladu «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»*. Seriya : Psykholohiia – Humanitarian Bulletin of the State Higher Educational Institution "Pereiaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Grigory Skovoroda". Series: Psychology, 37. 136-146. [in Ukrainian]
5. Shamionov, R. M. (2004) Psikhologiiia subieektivnogo blagopoluchiiia lichnosti [Psychology of subjective well-being of personality]. Saratov. [in Russian]
6. Shevelenkova, T. D., Fesenko, P. P. (2005) Psikhologicheskoe blagopoluchie lichnosti (obzor osnovnykh kontseptsii i metodika issledovaniia) [Psychological well-being of an individual (review of basic concepts and research methods)]. *Psikhologicheskaja diagnostika – Psychological diagnosis*, 3. 95–129. [in Russian]
7. Busseri, M. A., Sadava S. W. (2011) A review of the tripartite structure of subjective well-being: Implications for conceptualization, operationalization, analysis, and synthesis. *Personality and Social Psychology Review*, 15(3). 290–314.
8. Chida, Y., Steptoe, A. (2008) Positive psychological well-being and mortality: A quantitative review of prospective observational studies. *Psychosomatic Medicine*, 70. 741–756.
9. Diener, E., Ng, W., Harter, J., Arora, R. (2010) Wealth and happiness across the world: Material prosperity predicts life evaluation, whereas psychosocial prosperity predicts positive feeling. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(1). 52–61.
10. Howell, R. T., Kern, M. L., Lyubomirsky, S. (2007) Health benefits: Metaanalytically determining the impact of well-being on objective health outcomes. *Health Psychology Review*, 1. 83–136.
11. Keyes, C.L.M., Shmotkin, D., Ryff, C.D. (2002) Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82. 1007–1022.
12. Linley, P.A., Maltby, J., Woodc, A.M., Osborne, G., Hurling, R. (2009) Measuring happiness: The higher order factor structure of subjective and psychological well-being measures. *Personality and Individual Differences*, 47. 878–884.
13. Luhmann, M., Hofman, W., Eid, M., Lucas, R.E. Subjective Well-Being and Adaptation to Life Events: A Meta-Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(3). 592–615.
14. Portes, A. (1998) Social Capital: Its Origins and Application in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24.